

Het onderduikers hol bij boerderij De Duinen.

Auteur: Henk van Bergen.

Bij de ouderen onder ons is het bekend, dat tijdens de oorlog een joodse man naast boerderij De Duinen in een hol was ondergedoken. Hoe hij heette en wie hem eten gaf, was bij mij niet bekend. Wij hebben aan de Bähler-Boermalaan gewoond en ik heb toen veel in het Duinerbos en Vosbergen gespeeld. En vaak als ik langs boerderij De Duinen liep, dacht ik aan die joodse man en de vrouw, die door de Duitsers zijn weggevoerd en niet zijn teruggekeerd. Mijn vader, Arend van Bergen, kon mij vroeger ook niet vertellen, wie dat zijn geweest. Hij liet mij wel het hol zien, uitgegraven in het bos naast de boerderij op de grens met de moestuin. In mijn herinnering stond er nog een ijzeren bed met een spiraalmatras in. Het fascineerde me als kind al te weten, wie daar heeft geslapen, wat hij heeft gedaan om hier te moeten leven en hoe het hem is vergaan. En wie was die vrouw, die hem van voedsel heeft voorzien en voor hem zorgde, terwijl dat toen eigenlijk verboden was?

Het blijven een tijdlang vragen, die weer verdwijnen, omdat het hedendaagse leven jouw aandacht opeist en jij gaat door, waar je mee bezig bent. Maar telkens als ik langs de boerderij liep, dacht ik aan die mensen, die hier onder grote spanning moeten hebben geleefd.

Tot het moment, dat ik het verhaal heb gelezen van Derkje Meijer-van Dijk, dat staat in het oorlogsboek, die door Stichting Ol Eel ter gelegenheid van 50 jaar bevrijding op 13 april 1995 is uitgegeven. Hierin geeft de dochter van Derkje Meijer, ook Derkje geheten, haar verslag - in de vorm van een brief - van de gebeurtenissen in de periode, dat zij een joodse onderduiker in huis hadden. Die onderduiker heet Herman (Hans) van Hessen en hij komt uit Groningen, waar zijn ouders samen met familie een slagerij hadden. Mijn belangstelling is weer gewekt en wat ik heb gelezen, spreekt mij aan. Ik ben verder op onderzoek uitgegaan.

Derkje was toen een meisje van 14 jaar oud en woont thans met

haar man in Eindhoven. Zij woonde met haar vader Jan Meijer en haar moeder Derkje Meijer-van Dijk in boerderij De Duinen. Zij verhaalt, dat Hans van Hessen, de onderduiker, in de loop van 1943 bij hen is komen wonen. Het is geen enkel punt van discussie geweest.

Mevrouw Meijer was voordien werkzaam in de huishouding van de familie van Hessen in Groningen. Toen zij begin 1942 op ziekenbezoek was bij de moeder van Hans en deze haar vroeg voor hem te willen zorgen, indien dit noodzakelijk mocht zijn, stemde zij daarin direct toe. Opmerkelijk, omdat zij moet hebben geweten, dat de Duitsers hen vreselijk zouden straffen, indien bekend wordt, dat zij een Jood verborgen houden.

Derkje Meijer-van Dijk

*Herman van Hessen
(1939)*

In het Joodse Weekblad van 21 mei 1942 staat een rouwadvertentie, die Hans heeft laten plaatsen. Hier bericht hij, dat zijn moeder Nanny van Hessen-de Beer in de ouderdom van 62 jaar is overleden. “Geen bezoek” staat eronder.

En dan te weten, dat hij inmiddels alleen in het leven staat. Zijn vader Leo is op 24 oktober 1933 in Groningen overleden. Zijn broer Albert is al gestorven aan tbc.

Wel heeft hij ooms en tantes, neven en nichten, maar door de anti-joodse maatregelen is reizen moeilijk geworden. Zo is

voor hen met ingang van 2 mei 1942 het dragen van een jodenster verplicht.

Ook zijn neef Paul van Hessen, die met zijn ouders naast hen woonde, is reeds gevlucht.

De Jodenster

Paul is via Spanje en Amerika in Engeland terecht gekomen en heeft hier een opleiding tot vlieger gekregen. Hij heeft met zijn bommenwerper 25 vluchten boven Duitsland uitgevoerd en overleeft de oorlog. Hans en Paul zijn in Groningen als broers met elkaar omgegaan.

Inmiddels hebben de Duitsers begin 1942 reeds beperkende maatregelen tegen Joden afgekondigd.

Vanaf 1 januari 1942 mogen Joden geen niet-joods personeel in dienst hebben. Vanaf 27 maart 1942 gelden ook in Nederland de Neurenberger wetten, onder andere wordt een huwelijk tussen Joden en niet-Joden verboden.

Vanaf 2 mei 1942 is het dragen van een jodenster verplicht.

Vanaf 1 juni 1942 mogen Joden geen gebruik meer maken van de telefoon.

Op 24 juni 1942 zijn de keuringen begonnen van Groninger joodse mannen voor werk in kampen. Ook zij met een medisch attest worden allen goedgekeurd voor werk.

Vanaf 30 juni 1942 is er een avondklok voor Joden in Groningen. En op 10 juli 1942 is er de eerste deportatie vanuit Groningen; toen vertrokken 850 joodse medeburgers naar werkkampen in Nederland. Op 15 juli 1942 vertrekt vanuit het kamp Westerbork de eerste trein naar het oosten; de laatste is op 18 maart 1944. In totaal zijn er 3042 Groningse Joden gedeporteerd.

De situatie is er in de loop van 1942 voor de Joden en overigens ook voor de andere burgers niet beter op; voedsel gaat op de bon. Hans kan toch nog het gehele jaar in Groningen blijven wonen. Hij is van beroep gymnastiekleraar en van plan de artsenopleiding in Groningen te volgen. Hij heeft al een toelatingsexamen met goed gevolg afgelegd. Maar de bezetting door de Duitsers doorkruisen zijn plannen. Hans is lid van een zionistische studentenorganisatie. Een organisatie, die lezingen houdt met het doel de kennis van het zionisme en jodendom te vergroten. De Groningse afdeling telt 10 leden en vergaderen bij de leden thuis. Er zijn notulen bewaard gebleven, waaruit blijkt, dat ook bij Hans thuis is vergaderd. In het

boek 'De Joodse gemeenschap in de stad Groningen 1796 -1945' wijst de auteur, Stefan van de Poel, erop, dat de Joden in Groningen zich in de eerste plaats Groningers en Nederlanders voelen. De geschiedenis van de Joden in Groningen kenmerkt zich door integratie in de samenleving met daarbij de wens hun eigen identiteit zoveel mogelijk te behouden. Onder invloed van de modernisering in de negentiende eeuw komt de traditionele joodse identiteit steeds meer onder druk te staan. Zij worden, zo schrijft Stefan: "achtenswaardige burgers van Groningen".

Het zionisme betekent voor de Groningse Joden minder dan voor de buitenlandse vluchtelingen. Uiteindelijk vertrekken er vanuit Groningen (vóór de oorlog) maar 36 personen naar Palestina; 19 hadden een Duitse, Poolse of Russische nationaliteit.

Het is voor Hans een moeilijke tijd. Zijn naaste familieleden zijn reeds overleden en andere verwanten houden zich schuil voor de bezetter. Hij moet zich erg eenzaam hebben gevoeld; daarbij wordt de dreiging van deportatie steeds groter. Mevrouw Meijer heeft eerder zijn moeder beloofd, dat hij bij haar kon gaan wonen, als het gevaar groot werd. In 1943 komt Hans dan ook bij haar en haar familie inwonen. Hieraan zal ongetwijfeld een oproep om zich te melden voor tewerkstelling in een kamp ten grondslag hebben gelegen. Hans is nu ondergedoken in Paterswolde; hij en het gezin Meijer waren vanaf dat moment in strijd met de heersende regels van de Duitse bezetter. Het was eenvoudig verboden Joden verborgen te houden.

Eind 1943 komt er een tweede onderduiker bij: een zwager van mevrouw Meijer, die uit Duitsland is gevlucht. In de tuin van de boerderij wordt nu een tweede hol gegraven, waarin Hans gaat slapen. Het familielid verblijft in de boerderij; bij gevaar kan hij vluchten in het hol onder de deel van de boerderij. Begin 1944 is deze zwager uit Paterswolde weggegaan, omdat hij erg bang was door de Duitsers gevonden te worden.

Het leven op de boerderij is voor iedereen moeilijk geweest, want het moest voor buitenstaanders verborgen blijven, dat bij hen thuis onderduikers zaten. Vooral als er onaangekondigd bezoek kwam, is de spanning groot. Zo kan Derkje, de dochter, geen vriendinnen

*Derkje Meijer-van Dijk en haar man
Jan Meijer*

meebrengen. En als er toch iemand langskwam, gaan de beide onderduikers door voor familieleden, die op bezoek zijn. Toch zal het niet onopgemerkt zijn gebleven, dat zich vreemden naar de boerderij begaven. Want iedere week is iemand uit Groningen langsgekomen om voedselbonnen te brengen. En zo gebeurt het, waarvoor iedereen bang was. Op een ochtend, eind maart 1944, hebben de Duitsers Hans gevangengenomen en voor de boerderij aan een verhoor onderworpen. Onder dwang vertelt hij, dat de familie Meijer hem onderdak heeft geboden. Voor het raam van de boerderij ziet het gezin het drama aan. Mevrouw Meijer roept naar haar man zich te

verstoppert in het hol onder de deel, daar zij ervan uitging, dat de Duitsers vrouwen en kinderen niets zouden doen. De heer Meijer houdt zich voor de Duitsers tijdens hun zoektocht naar hem in huis schuil en overleeft zo de oorlog.

Voor mevrouw Meijer en Hans pakt de situatie verkeerd uit. Zij worden beiden meegenomen voor verhoor en naar Groningen gebracht. Mevrouw Meijer wordt na enkele maanden verblijf in kamp Vught overgebracht naar Ravensbrück. Daar bezwijkt zij op 1 januari 1945 aan de gevolgen van ondervoeding. Ook Hans, 33 jaar oud, overleeft de oorlog niet. Hij is via het doorvoerkamp Westerbork op transport gesteld naar Mauthausen. Daar is hij op 14 maart 1945 omgebracht.

Gelukkig zijn er familieleden van Hans, die de oorlog wel hebben overleefd. Ik noemde reeds Paul van Hessen, zijn neef, die via Spanje, Amerika en Engeland uiteindelijk oorlogsvlieger is geworden en op deze wijze een bijdrage heeft geleverd aan de bevrijding van ons land. Paul heeft de oorlog overleefd. Hij is getrouwd met Nina van Hessen-Fernandes; zij krijgen 5 kinderen. Paul is inmiddels

overleden. Mevrouw van Hessen en nog een nicht en oom wisten niet, waar Hans ondergedoken is geweest, totdat zij met mij contact hadden. Zij zijn diep onder de indruk en blij te weten, wat er met hem is gebeurd.

Zo heeft de nicht, mevrouw Edith Velmans-van Hessen, mij uit Amerika geschreven ontroerd te zijn te vernemen, dat er een monument onthuld zal worden in Paterswolde ter nagedachtenis aan Derkje Meijer-van Dijk en Hans van Hessen. Zij vertelt verder, dat zij een boek heeft geschreven over haar opgroeien als adolescente gedurende de oorlog. Zij was ondergedoken in Breda. Het boek heet 'Het verhaal van Edith' en is in Nederland, maar ook in Engeland, V.S., Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje, Portugal en Japan uitgegeven.

Samen met het Herinneringscentrum Kamp Westerbork heeft Ol Eel het project "Oorlog dicht bij huis" in ons dorp uitgevoerd. Liefst 240 kinderen van alle basisscholen hebben door middel van een lesbrieven kennisgemaakt met Derkje en Hans en met de omstandigheden, waarin ze leefden tijdens de oorlog. Voor deze groep kinderen kwam de bezetting even dichterbij.

Het verhaal van de onderduiker bij boerderij De Duinen heeft niet alleen bij de familie diepe indruk gemaakt, maar ook bij de mensen in ons dorp. Wij, van Historische Vereniging Ol Eel, vinden, dat dit verhaal niet mag worden vergeten en hebben daarom ook gemeend in samenwerking met Gemeente Tynaarlo, Vereniging Natuurmonumenten, Herinneringscentrum Kamp Westerbork en alle plaatselijke basisscholen een monument voor de nazislachtoffers bij boerderij De Duinen te moeten oprichten. Dit gebeurt op 13 april 2006. 13 april is de bevrijdingsdag van Eelde

"Een schaduw van een vliegtuig glijdt over de grond voort en het raakt hem even. In een gestreept gevangenenpak kijkt hij naar boven, verlangend om mee te vliegen".